
УДК 343.9:[343.37+343.55](477)“193”

В. А. ГРЕЧЕНКО,

*доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>;*

А. М. КЛОЧКО,

*доктор юридичних наук, доцент, проректор
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6898-964X>*

ЗЛОЧИННІСТЬ В УСРР ТА ПРОТИДІЯ ЇЙ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1930-Х РОКІВ

Розглянуто причини й основні прояви злочинності в Українській СРР у першій половині 1930-х років. Основну увагу приділено сутності каральної політики радянської держави, спробам влади протидіяти злочинності й ролі міліції в цьому процесі.

Ключові слова: *Україна, злочинність, міліція, хуліганство, бандитизм.*

Grechenko, V.A. and Klochko, A.M. (2017), “Crime in the Ukrainian Socialist Soviet Republic and combating it in the first half of 1930s” [“Zlochynnist v USRR ta protydia yii u pershii polovyni 1930-kh rokiv”], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 88–94.

Постановка проблеми. Розбудова в Україні правової держави, зміцнення законності та правопорядку, а також судова реформа і ство-

рення Національної поліції зумовили необхідність переосмислення досвіду протидії злочинності, місця та ролі правоохоронних органів у

цих процесах. Цей досвід має позитивний і негативний аспекти. Особливо це стосується радянських часів, зокрема дуже суперечливого періоду початку 1930-х років.

Стан дослідження. Ця тема є малодослідженою в українській історико-правовій науці, а тому нам не вдалося знайти жодної публікації із цього питання. Тому метою нашої статті є аналізу основних аспектів злочинності в указаний період і протидії їй правоохоронними органами.

Виклад основного матеріалу. На початку 1930-х років сформувався новий тип порушника громадського порядку. Сучасники писали про нього: «Це людина людиною, найчастіше навіть “свій хлопець”. З робочим номером і профквитком у кишені» [1]. Протидія злочинності в цей період ускладнювалася низьким рівнем підготовки кадрів правоохоронців. На зламі 1920–1930-х років начальники міліції та керівники карного розшуку в більшості походили із селян (більше 90 % мали початкову освіту), менше одного на тисячу мали вищу освіту. У 1929 р. плінність серед начальників районних відділень міліції складала 58 % [2], лише чверть із них пройшли професійну підготовку для своєї посади. Не можна також забувати, що в той період слідчі органи «перетрушувалися» в кадровому сенсі в ході перманентних чищень: по лінії партійній, органів Робітничо-Селянської Інспекції, прокуратури і Нарком'юсту. «Плями» в соціальному походженні були достатнім приводом для звільнення з правоохоронних органів [3, с. 19].

У 1934 р. прокурор СРСР І. О. Акулов закликав відмовитися від забобону розглядати слідчого менш важливою ланкою, ніж суддя і прокурор: «Потрібно направляти на слідчу роботу висококваліфікованих товаришів, домагатися подальшого поліпшення матеріально-побутового положення слідчих. Потрібно перестати культивувати погляд, що робота прокурора – почесна, а робота слідчого – непочесна» [4]. Ще різкіше висловлювався А. Я. Вишинський, який відзначав, що традиційно «на слідчі місця призначали хто гірший, слідчим посилали того, хто не годився в прокурори. Вважали, що розумних тут не потрібно. Слід сказати, що слідчий у нас не політичний працівник, а “ділопут”, як його називають, який покликаний плутати справи. Слідчий у нас – це не слідчий, а третьоступінний канцелярський працівник, канцелярський щур, приречений на те, щоб гризти канцелярський папір» [5]. На підтвердження низького рівня професійної підготовки слідчих А. Я. Вишинський навів випа-

док, коли один з них прислав у Москву на експертизу мозок самовбивці, що вбив перед цим свою дружину, для визначення його психічного стану на момент скоєння злочину. Теж саме стосувалося й суддів. У середині 1930-х років обговорювалося питання про їх кваліфікацію. Журнал «За социалистическую законность» у передовій статті писав: «Чи слід пред'являти до кандидатів у народні судді вимогу юридичної та ще, як пропонують деякі товариші, високої юридичної кваліфікації? Думається, що така вимога була б помилковою з політичної та ділової точок зору» [6].

7 серпня 1932 р. радянський уряд оприлюднив новий надзвичайний закон – постанову ЦВК і РНК СРСР, яка проголосила розкрадання державної і громадської власності (включаючи власність колгоспів) злочином, гідним страти, а за наявності пом'якшувальних обставин – десятирічного строку позбавлення волі. Новий закон проголосив, що суспільна власність є «основою радянського ладу, священною і недоторканною». Особи, які зазіхали на цю власність, мали розглядатись як «вороги народу». Хоча констатуюча частина закону засудила крадіжки громадської власності всіх видів, особливо виділялися розкрадання вантажів на залізницях і річковому транспорті, крадіжки в колгоспах і кооперативах і особливо розкрадання «урожаю на полях, громадських запасів і кооперативних складів» [7]. Із самого початку більшість судових справ, ініційованих законом від 7 серпня, були пов'язані з розкраданнями зерна в сільській місцевості [8]. Цей закон відіграв важливу роль у судовій практиці (закон «сім-вісім» або «закон про п'ять колосків»), йому приділялося більше уваги, ніж попереднім рішенням, у тому числі постанові «Про революційну законність» від 25 червня 1932 р. [9, с. 333–334].

На початку січня 1933 р. Й. В. Сталін публічно «обрушився» на розкрадання соціалістичної власності. У виступі на пленумі ЦК ВКП(б) він назвав розкрадання «контрреволюційним злочином» і заявив, що закон від 7 серпня 1932 р. був «основою революційної законності в наш час». На тому ж пленумі нарком юстиції М. В. Криленко відповів своєму хазяїну закликом страчувати ще більше злодіїв, затаврував Верховний суд СРСР і Президію ЦВК за практику відміни смертних вироків і роздачу помилювань, навіть запропонував, надати право суддям нарсудів ухвалювати смертні вирoki [10].

Промова Сталіна мала величезне значення у справі застосування на практиці закону від 7 серпня. Протягом декількох місяців кількість

переслідувань за цим законом зросла в чотири рази, більшість засуджених отримали повні десятирічні терміни ув'язнення попри те, що вони були селянами і вкрали невелику кількість зерна [2].

Вироки в Україні ухвалювалися в основному (89,5 % випадків) у справах про дрібні крадіжки, наприклад, крадіжка качана капусти або декількох колосків. У РСФРР цей показник складав 51,5 %, тобто був нижчим, ніж в Україні [2].

У цей період міліція відігравала істотну роль у досудовому розслідуванні. Більшість таких незначних злочинів, як хуліганство, звичайні крадіжки та самогеноваріння, не вимагали попереднього слідства під керівництвом слідчих. Закон вимагав лише проведення міліцією короткого дізнання. Підміна роботи слідчих прокуратури дізнаннями органів міліції мала серйозні наслідки. Якою б низькою не була якість роботи слідчих, професійні здібності та результати роботи міліції були ще гірші. Багато хто з працівників міліції, які розслідували кримінальні справи, не мав поваги та не розумів правил системи судових доказів і процесуальних норм. Вони часто не заповнювали навіть необхідну документацію або не перевіряли свідчення свідків. Коли прокурори, які наглядали за справами, наполягали на тому, щоб міліція надала більше доказів своїх обвинувачень, міліція відповідала невдоволеними протестами типу того, що має місце «втручання на користь обвинуваченого». В одній ситуації міліція звинуватила прокурора, який закликав органи внутрішніх справ до відповіді, в тому, що він був «невикритим захисником класового ворога» [11].

У 1935 р. справа з дізнаннями в міліції не поліпшилася. Перевіркою роботи Дніпропетровського облуправління РСМ (Робітничо-селянської міліції) НКВС у липні 1935 р. було встановлено, що більшість дізнань, які проводилися міськими відділеннями, обласному апарату міліції зовсім невідомі. У міських відділеннях частина дізнань невідома навіть начальникам міськвідділень міліції. З боку останніх, як правило, керівництво дізнаннями відсутнє. У Витязевському районі Одеської області на 70-річного продавця рундука Новоукраїнського «Кооптаха» було заведено і спрямовано до суду справу за порушення постанови РНК СРСР «Про міри і ваги» (продавав рибу на неопечатаних вагах). Ця справа була спрямована начальником районної міліції в нарсуд, минувши нарслідчого та прокурора, без допиту і пред'явлення обвинувачення звинуваченому, без допиту

свідків, без вказівки, за якою статтею Кримінального кодексу він повинен притягуватися [12].

До 1932 р. більшість випадків хуліганства розглядалися органами внутрішніх справ в адміністративному порядку. Кількість справ про хуліганство, розглянутих у 1931 р., була в два рази більша, ніж в 1926 р., а в 1933 р. – вже у три рази більша! Дії, які потрапляли під визначення хуліганських, ставали все більш серйозними. Якщо в 1920-ті роки майже половина обвинувачень була пов'язана з особистою зневагою, то вже на початку 1930-х навіть інциденти, які розглядала міліція, зазвичай охоплювали напад на людей або використання зброї. Теоретично міліція повинна була розглядати «дрібні» злочини. У 1932–1933 рр. більше половини справ за цією статтею, що надходили до судів, потрапляли під визначення «злісного хуліганства». На початку 1930-х років хуліганські дії стали основною причиною вбивств, витіснивши на друге місце «ревності» (хоча загалом кількість убивств скоротилася) [13].

Голова ОДПУ СРСР В. Р. Менжинський у 1932 р. писав секретареві ЦК ВКП(б) Л. М. Кагановичу, що для боротьби з хуліганством на залізничному транспорті ОДПУ вважає необхідним провести такі заходи: «Стосовно хуліганів, які шкодять залізничне майно, порушують порядок залізничного руху, тероризують залізничний і водний персонал і вчиняють безчинства в смузі відчуження, надати повноваження “трійкам” ДПУ-ОДПУ строком на 3 місяці з правом позасудової розправи із застосуванням максимум вищої міри покарання, а мінімум 6 місяців концтабору». В. Р. Менжинський запропонував хуліганів-робітників затримувати і передавати для показових судів на підприємствах, безпритульників ув'язнювати у спецтабори, а боротьбу з місцевим хуліганством покласти на сільради. Для попередження хуліганства він пропонував встановити постійні пости і роз'їзні групи в потягах і на пароплавах, навести порядок на вокзалах і біля залізничних кас. Такі повноваження було надано, ОДПУ почало проводити операцію. Транспортному відділу ОДПУ наказувалося на підставі оперативних матеріалів робити так зване вилучення професійно-хуліганського, кримінального елемента і безпритульників. 1 грудня 1932 р. В. Р. Менжинський подав доповідь про результати боротьби з хуліганством на залізничному транспорті з вересня по листопад 1932 р. Й. В. Сталіну. При цьому він запропонував продовжити надзвичайні повноваження ОДПУ щодо позасудової розправи з декласованим куркульсько-

бандитським елементом ще на грудень–січень. Й. В. Сталін погодився з ним, написавши свою резолюцію: «Вірно! Потрібно продовжити боротьбу, продовжити повноваження ОДПУ».

У доповіді за результатами боротьби з хуліганством на транспорті була відбита виконана робота: «1. Заарештовано за хуліганство – 8439 осіб. 2. Заведено слідчих справ – 4884. 3. Засуджено (на строки не менше трьох років) – 2092 осіб, у тому числі до розстрілу – 361 і на 10 років – 687». Справи на обвинувачених у хуліганстві робітників були спрямовані до громадсько-товариських судів (1106 справ на 1826 обвинувачених). Усього було вилучено і спрямовано на примусові роботи 36 887 осіб, з них 6000 – у табори. Результатом цих заходів було зниження рівня хуліганства. Якщо у вересні було зареєстровано 4434 випадки хуліганства, то за 25 днів листопада – 1901 випадок [14, с. 134].

Разом із тим, правоохоронцям у цей період доводилося протидіяти також бандитизму. Наприклад, у січні 1931 р. Зінковським райапаратом Полтавського оперсектора ДПУ на хуторі Мотежі Зінковського району була виявлена банда Щербаня, що вчинила низку зухвалих нальотів і терактів на території Сумського округу. Для ліквідації згаданої банди на місце виїхав райуповноважений Зінковського райапарату ДПУ Окс із групою працівників райміліції. Банда вчинила озброєний опір, і в тригодинній перестрілці Окс був важко поранений у груди, однак продовжував керувати операцією. Міліціонер Зінковської райміліції Ошега, який був у складі групи, отримавши завдання підпалити будинок, в якому сховалися бандити, незважаючи на безперервний вогонь з боку останніх, сміливо підійшов до будинку і підпалив його. Бандити Куценко та Водченко, вискочивши з будинку, намагалися схватись, але були вбиті на місці. За проявлену стійкість і мужність під час операції з ліквідації банди Щербаня райуповноваженого Окса нагородили срібним годинником, а міліціонера Ошегу – металевим годинником, обом із написом «Від колегії ДПУ УСРР за активну боротьбу з контрреволюцією» [15].

У тому ж 1931 р. у м. Полтаві почастішали випадки зухвалих вуличних пограбувань, навіть у співробітника ДПУ Крилова на вулиці відібрали пістолет системи «браунінг» [16, с. 106]. У Дніпропетровську вдень 29 липня 1932 р. двома грабіжниками на Комсомольській вулиці біля приміщення Реммаштресту було зроблено напад на скарбника цього тресту Бурчика, в якого грабіжники забрали портфель, 10 500 руб. і зникли. На місце злочину

прибув оперативний загін у складі уповноваженого Макеєва та помічників уповноваженого Чиприни, Білоголовського, Ігнатовича, Морозова та Нестеренка. Завдяки швидкому орієнтуванню керівника оперзагону Макеєва було натраплено на слід грабіжників, затримано їх та відібрано близько 7000 руб., які було повернуто до Реммаштресту. Частина грошей грабіжники під час утечі розкидали. У наказі начальника робітничо-селянської міліції Дніпропетровської області відзначалося: «Відмічаючи енергійність оперативних робітників та вміле розташування сил оперзагону з боку уповноваженого т. Макеєва, який керував загonom, та, зокрема, визнаючи оперативну уважність пом. уповноваженого т. Морозова – нагороджую останнього грошовою нагородою в сумі 100 карбованців, з окремого фонду фінвідділу ДПУ, міліції. Від особового складу служби р.-с. міліції оголошую подяку уповноваженому т. Макеєву і пом. уповноваженому тт. Чиприні, Білоголовському та Нестеренку. Нагородження т. Морозова та подяки вищепереліченим оперробітникам занести до послугового списку кожному» [17].

Відзначалися також досягнення у протидії злочинності, зокрема у столичному тоді Харкові. Дійсно, столична міліція досягла у своїй роботі за 1931 р. значних успіхів. Показники в роботі підвищилися вдвічі, збільшилася кількість викритих злочинів з 53 до 66 %, було зафіксовано зниження рівня злочинності, наприклад в останньому, третьому, кварталі на 31 % порівняно з другим кварталом. У 1932 р. теж відзначалися успіхи, зокрема в оперативній роботі: розкриття грабежів – 81 %, розбоїв – 92 %, крадіжок – 69 %. Велика робота проводилася з боротьби з крадіжками на основних підприємствах Харкова – ХТЗ, ХЕМЗ, велозаводі. Тут показник розкриття крадіжок склав 89 %. На базарах показник розкриття крадіжок у колгоспників склав 82 % [18].

Через цілу низку особливостей у Харкові були надзвичайно складні умови вуличного руху. Однак тут також було досягнуто певних позитивних зрушень. Зменшилася кількість вуличних катастроф [19]. Щоб створити сприятливі умови для підсилення запобіжних заходів проти аварій і пригод на місцевому транспорті через централізоване виявлення та вивчення причин, що викликають їх, Рада Народних Комісарів УСРР постановила: «Облік аварій та пригод на місцевому транспорті покласти на органи Робітничо-селянської міліції. Зобов'язати державні й громадські установи, підприємства, організації та приватних осіб, що мають транспортні засоби, сповіщати місцеві органи

Робітничо-селянської міліції про всі випадки аварій та пригод, що трапляються з їхнім транспортом. Заклади органів охорони здоров'я та окремі лікарні зобов'язані сповіщати місцеві органи Робітничо-селянської міліції про всіх осіб, що звертаються до них за меддопомогою щодо пошкоджень та поранень, заподіяних місцевим транспортом. Морги та прийомні покої повинні сповіщати місцеві органи Робітничо-селянської міліції про всіх доставлених до них осіб, забитих під час аварій та пригод на місцевому транспорті» [20]. Після перенесення столиці УСРР до Києва становище з дорожньо-транспортним рухом і пригодами загострилося там. Це було відзначено в наказі наркома внутрішніх справ УСРР «Про впорядкування роботи Київської столичної міліції» від 9 серпня 1934 р. У ньому, зокрема, відзначалося: «Начальник Київської міліції т. Ряботенко і увесь командний склад міліції, мабуть, заспокоїлися на тому, що міліціонер, направляючи рух, високо і зовні ефектно піднімає руку, не завжди усвідомлюючи, куди спрямований рух. Більше того, він нерідко направляє рух в натовп, викликаючи нарікання і кепкування населення, а не повагу до себе, як до представника влади, що охороняє громадський порядок. На перший раз обмежуюся оголошенням догани начальникові Київського обласного управління міліції т. Ряботенку і суворої догани начальникові відділу регулювання вуличного руху т. Ходиченко» [21].

Для протидії злочинності використовувалась і організація добровільних загонів сприяння міліції. Міліцейська газета «Вартовий Жовтня» писала: «Через добровільні бригади сприяння р.-с. міліція тримає щільний зв'язок з робітничим класом. Ця організація почала існувати в червні 1930 року. 80 % добровольців брало участь у оперативній роботі, а саме: у обшуках, спільно з міліцією, в боротьбі з хулі-

ганством, у викритті зловмисних неплатників тощо. Крім того, з власної ініціативи добровольці викрили таємний забій худоби. Добровольці допомагають упорядковувати вуличний рух, посадку до трамвайних вагонів» [22].

На підставі постанови ЦВК та РНК СРСР від 27 грудня 1932 р. «Про встановлення єдиної паспортної системи по Союзу РСР і обов'язкової прописки паспортів» [23] та постанови ВУЦВК і РНК УСРР від 31 грудня 1932 р. «Про запровадження єдиної паспортної системи в УСРР та обов'язкового запису паспортів» була уведена паспортизація населення – заходи щодо документування (обліку та легітимації з боку держави) громадян [24]. Про ситуацію, яка склалася у зв'язку з цим у Дніпропетровській області, свідчить лист секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У голові ДПУ УСРР В. А. Балицькому: «У зв'язку з початком введення паспортної системи в найбільших містах Союзу значно посилюється приплив в промислові центри області (Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Запоріжжя, Каменське) різного роду злочинного, антигромадського, паразитичного елементу. У цих містах за останній час значно посилюється: бандитизм, грабежі, крадіжки і ін. види злочинності, боротьба з якими утруднюється, в силу переповнення усіх місць ув'язнення. Усі арештні приміщення і будинки ув'язнення області переповнені надзвичайно. Тільки у одних арештних приміщеннях міліції міститься, вже засуджених на різні терміни, більше 10-ти тисяч осіб» [25].

Про участь ДПУ у протидії злочинності певне уявлення дає табл. 1, у якій відображено застосовані до засуджених місцевими судовими «трійками» при повноважних представництвах ОДПУ заходи покарання (по УСРР) [14, с. 285, 311]:

Таблиця 1

Рік	Вищий ступінь соціального захисту	Виправно-трудові табори	Заслання	Висилка	Інше	Всього
1930	1000	738	8513	11472	481	22204
1933	69	12956	10498	1935	5028	30486

Проте є й інші дані. У службовій записці начальника ОСВ (Обліково-статистичного відділу) ДПУ УСРР Букштана начальнику ОСВ ОДПУ Я. Генкіну про кількість осіб, розстріляних у 1933 р., відзначалося: «Впродовж 1933 року за постановою судової трійки при Колегії ДПУ УСРР розстріляні 805 осіб, з них у справах органів РС міліції – 138 осіб» [26, с. 287].

На нашу думку, ці дані, оскільки вони взяті зі службової записки, є достовірнішими.

14 травня 1934 р. ДПУ УСРР видало наказ щодо виконання наказу ОДПУ СРСР від 26 березня 1934 р. про покращення роботи міліції в містах: «Для посилення охорони революційного порядку на міських околицях і в селищах встановити нічне патрулювання кінних міліціонерів,

використавши для цього кавалерійські дивізії. Головному управлінню РСМ розробити спеціальну програму 14-денних занять з міліційним складом, виділеним для постової служби з питань охорони революційного порядку. Забезпечити всіх постових міліціонерів інструкцією “Про обов’язки постового міліціонера”. Зобов’язати дільничного інспектора обходити свою ділянку не менше 2–3 разів на добу. Відмічаючи надзвичайну слабкість паспортного режиму в містах Дніпропетровську, Сталіно, Одесі, начальникам облуправлінь РС міліції в місячний термін добитися встановлення строгого паспортного режиму й очистити ці міста від безпаспортних. В обласних центрах і промислових містах провести при-

кріплення відповідальних працівників обласних і міських управлінь міліції до підприємств, заводів і шахт. Прикріпленням поставити в обов’язок відвідувати підприємства не менше одного разу на декаду та робити прийом заяв і пропозицій від робітників з питань, пов’язаних з роботою РС міліції» [27]. Вживалися також інші заходи протидії злочинності.

Висновки. У першій половині 1930-х років зберігалася тенденція до посилення каральної функції держави. Особливо яскраво це відбувалося в законі від 7 серпня 1932 р. Протидія злочинності утруднювалася політизацією цих процесів і слабкою кадровою базою правоохоронних органів.

Список бібліографічних посилань

1. Лебина Н. Б. Повседневная жизнь советского города: Нормы и аномалии. 1920–1930 годы. URL: <https://history.wikireading.ru/98357> (дата звернення: 12.12.2017).
2. Соломон П. Советская юстиция при Сталине. М. : РОССПЭН, 1998. 464 с. URL: <http://www.fedy-diary.ru/html/052012/15052012-02a.html> (дата звернення: 12.12.2017).
3. Олейник И. И. Юристы и власть: кадры работников органов юстиции в 1929–1936 гг. (На материалах Ивановской промышленной области) : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02. Иваново, 1998. 21 с.
4. Акулов И. А. XVII съезд партии и задачи революционной законности. *За социалистическую законность*. 1934. № 5. С. 12.
5. Вышинский А. Я. О мероприятиях по улучшению качества судебно-прокурорской работы. *За социалистическую законность*. 1934. № 5. С. 23.
6. Суд и прокуратура в проекте новой Конституции. *За социалистическую законность*. 1936. № 10. С. 6.
7. Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности : постановление ЦИК и СНК СССР от 7 авг. 1932 г. *Собрание законов и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Союза Советских Социалистических Республик*. 1932. № 62. Ст. 360.
8. Шляпочников А. Закон 7 августа об охране общественной собственности. *Советское государство*. 1933. № 5. С. 21–31.
9. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. / под ред. И. Т. Голякова. М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1953. 464 с.
10. Сталин И. В. Итоги первой пятилетки. *Вопросы ленинизма*. 11-е изд. М. : Госполитиздат, 1952. С. 427–429.
11. Сирий. За соблюдение процессуальных норм. *Советская юстиция*. 1935. № 34. С. 10.
12. Наказ Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР про керівництво дізнання в органах РСМ НКВС УСРР : від 21 серп. 1935 р. // Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 2 : (1917–1945). Київ : Генеза, 1997. С. 207–208.
13. Герцензон А. Органи юстиції в боротьбі з хуліганством. *За социалистическую законность*. 1935. № 2. С. 14–19.
14. Мозохин О. Б. Право на репресії: внесудебные полномочия органов государственной безопасности (1918–1953) : монография. М. : Кучково поле, 2006. 480 с.
15. Наказ Державного Політичного Управління УСРР про нагородження райуповноваженого Зінківського райапарату ДПУ т. Окса і міліціонера т. Ошега за ліквідацію банди Щербаня : від 14 квіт. 1931 р. // Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 2 : (1917–1945). Київ : Генеза, 1997. С. 248–249.
16. Чеберяк С. І. Мої спогади про службу в міліції // Історія міліції Полтавщини (матеріали, документи) / авт.-упоряд.: Ю. В. Погода, О. Б. Цветов. Полтава : Барз Інк. 2004. С. 105–110.
17. Наказ начальника робітничо-селянської міліції Дніпропетровської області про оголошення подяки працівникам міліції, які затримали грабіжників 29 серпня 1932 р. *На варті*. 1932. 29 серп. С. 106.
18. 15 років робітничо-селянській міліції. *Харківський пролетар*. 1932. 10 листоп.
19. Самойлов Г. Ф. Робітничо-селянська міліція м. Харкова до XIV роковин Жовтня. *Радянський вартівий*. 1931. 7 листоп.
20. Про централізацію в органах робітничо-селянської міліції обліку аварій та пригод на місцевому транспорті : постанова РНК УСРР від 8 жовт. 1932 р. *Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України*. 1932. № 28. Арт. 174.

21. Наказ Народного комісара внутрішніх справ УСРР про впорядкування роботи Київської столичної міліції : від 9 серп. 1934 р. // Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 2 : (1917–1945). Київ : Генеза, 1997. С. 205–206.

22. На сторожі революційної законності. *Вартовий Жовтня*. 1931. 10 берез.

23. Об установлении единой паспортной системы по Союзу ССР и обязательной прописки паспортов : постановление ЦИК и СНК Союза ССР от 27 дек. 1931 г. *Собрание законов и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Союза Советских Социалистических Республик*. 1932. № 84. Ст. 516.

24. Вронська Т. В., Кульчицький С. В. Паспортизація населення // Енциклопедія історії України : у 10 т. Т. 8 / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 2011. С. 83–84.

25. Доповідь секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У голові ДПУ УСРР тов. Балицькому про прийняття заходів щодо вилучення злочинного елементу на Дніпропетровщині 18 лютого 1933 р. // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : у 6 т. Т. 4 / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, Т. О. Проценко та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ, 2015. С. 248–249.

26. Службова записка начальника ОСВ ДПУ УСРР Букштана начальнику ОСВ ОДПУ Я. Генкіну про кількість осіб, розстріляних у 1933 р. за постановою трійки при колегії ДПУ УСРР з 1 березня 1934 р. // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : у 6 т. Т. 4 / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, Т. О. Проценко та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ, 2015. С. 287.

27. Приказ ГПУ УССР по выполнению приказа ОГПУ от 26 марта 1934 г. об улучшении работы милиции в городах : от 14 мая 1934 г. // Михайленко П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Т. 2 : (1917–1945). Київ : Генеза, 1997. С. 202–203.

Надійшла до редколегії 12.12.2017

ГРЕЧЕНКО В. А., КЛОЧКО А. Н. ПРЕСТУПНОСТЬ В УССР И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ЕЙ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 1930-Х ГОДОВ

Рассмотрены причины и основные проявления преступности в Украинской ССР в первой половине 1930-х годов. Основное внимание уделено сущности карательной политики советского государства, попыткам власти противодействовать преступности и роли милиции в этом процессе.

Ключевые слова: *Украина, преступность, милиция, хулиганство, бандитизм.*

GRECHENKO V. A., KLOCHKO A. M. CRIME IN THE UKRAINIAN SOCIALIST SOVIET REPUBLIC AND COMBATING IT IN THE FIRST HALF OF 1930S

The development of the constitutional state in Ukraine, strengthening of the rule of law and order, as well as judicial reform and the creation of the National Police led to the need to rethink the experience of counteracting crime, the place and role of law enforcement agencies in these processes. This experience has positive and negative aspects. This especially concerns the Soviet era, in particular, the very controversial period of the early 1930s.

Crime combating during this period was complicated by the low level of training of law enforcement officers. Law enforcement agencies were subjected to permanent cleansing by the committees of the Communist Party and various administrative agencies, and social origin was sufficient ground for dismissal. In the first half of 1930s there was a tendency to strengthen the punitive function of the state. This was clearly reflected in the law dated from August 7, 1932, which contributed to mass repression against the population, especially village inhabitants. One of the main tasks of law enforcement agencies was the fight against hooliganism. In the early 1930s, hooliganism was the main cause of murders, pushing out “jealousy” on the second place (although the total number of murders declined). Due to increased repression, the level of these crimes has been reduced.

The militia also fought against banditism and street crime (robberies and plundering) during this period. Relatively new type of its activity was the counteraction to violations of traffic rules, accidents and road traffic events. Organization of voluntary militia assistance units was used among other things in order to counteract crime.

Keywords: *Ukraine, criminality, militia, hooliganism, banditism.*